

cia trobadoresca del S. xv. El context més prosaic en què arriba a figurar és un passatge de Muntaner —altrament únic en la *Crònica*— on té més aviat el matis afectiu de ‘animós, vivacíssim, ple d’alacritat’, i en aquest sentit podríem dir encara que ni aquí ha perdut un halo trobadoresc; el nostre Frederic rei de Sicília, en la batalla de Falconara (1299), després de capturar el Príncep de Tàrant: «què us diré! Així gay anava per lo camp, abatent cavallers e a enderrocar cavalls, con fo lo leon entre les bèsties» (§ 192, Casac. v, 83.27); altrament és ben conegut que el mateix Muntaner escrivia poesia occitànica (p. ex. el *Sermó* en vistes a la Conquesta de Sardenya), i d’allí se li pogué contagiar.

Potser ja no cal dir que en la *Gaya Ciènça*, denominació que té ja tanta circulació en el món literari dels Jocs Florals de Barcelona, a la fi del S. xiv, tenim un reflex directe dels de Tolosa. L’estil de JRoig és, ben cert, del tot catalanesc, i en el seu *Spill* apareix una vegada, però aquí és amb matis fortament irònic, que també revela l’ampliació que acabà per sofrir el mot, solament divulgat per la literatura: «véu-lo ballant, / jove, galant / --- / ella-l convida / --- / sens testimoni / fé matrimoni / --- / fon sa muller / sens encartar / --- / ella-s cuydà / tot temps duràs / lo gay solàs / e pa de nocés: / tantost les coces / foren ab ella: la muller vella / lo marit jove / que bé la sove / fa lo que deu!» (v. 1160). I Fenollar, en les seves *Regles*, clou el període medieval mostrant consciència d’aquies caràcter ranci, de floridura poètica, recomanant «evitar de dir gay per dir garrut o gentil o polit».¹

En castellà *gayo* no apareix fins ben tard, en el S. xv, i llavors és sempre en la combinació *gaya ciencia*, en E. de Villena, M. de Santillana i el Cançoner de Baena; la *Gaya (Ciència)* de Guillén de Segòvia és de l’any 1475. En portuguès és ja prou freqüent en fonts medievals, però dins el radi d’acció de les provençals *Cantigas d’Amigo*. I també havia trobat acollida, per aquest temps, *gaio* en llengua italiana, on ja sorgeix en Dante.² Però en tots aquests idiomes el va rodejar sempre una atmosfera estrangera i poètica tan perceptible per a tothom, que ni tan sols fóra útil de donar proves de la seva existència.

I en la vella Andalusia? S’ha pretès recentment que *gayo* pertanyia al llenguatge mossàrab, sense altre indicatiu que una aparició isolada en la *khardja* núm. 18 de les trobades per Stern, amb el text «enfermaron yeljos gayos / i duelen tan male», text controvertit, veg. els estudis polèmics de Stern i de García Gómez, *BRÆ* xxxvii, p. 49 de la tir. a p., i *Al-And.* xi, 165; fóra sensacional que es confirmés la data anterior a 1042, però no se n’ha donat la prova llavors anunciada, altres càlculs més prudents parlen de 1077 (pp. 33 i 46 de la compilació de Borello), i tampoc això és gens segur; en tot cas es tracta d’un hapax en les fonts mossàrabs, i com que és sabut que encara es componien *khardjas* a la fi del S. xiii, potser aquelles dates són ben falses, car un occitanisme *gayo* en poètica andalusina en el S. xiii ja res no tindria de notable.

Per altra banda en les llengües de França *gai* és des

d’antic l’expressió normal i quotidiana de la idea d’alegria; en totes dues és un mot vellíssim: en llengua d’oc ja apareix en el més antic dels trobadors, Guilhem de Peitieu, c. l’a. 1100, i en tots els trobadors primitius i clàssics. En francès del Nord apareix també d’hora, però ja posteriorment: no se’n citen testimonis abans del *Raoul de Cambrai*, ja pertanyent a la segona meitat del S. xii, i l’abstracte *gaieté* en Benoit de Ste. More, c. 1160; és ben vistent, en canvi, l’absència total del mot en la *Chanson de Roland*, coetània del Comte de Peitieu, en la qual figuren tot sovint *joyus* i altres sinònims; i en tota la literatura del francès primitiu, dels Ss. ix a xii.

Els trobadors occitans provinents de la zona nòrdica, en general empren, com calia esperar, la variant fonètica *jay* (Guiraut de Bornelh, Arnaut de Maruelh, Pistoleta), i això fa també el nostre Ramon Vidal de Besalú, conscient imitador del matis llemosí en llengua trobadoresca. Ara bé aquesta hauria de ser també la forma francesa, segons exigeix la fonètica comparada romànica, però el fet és que en francès no es troba altra cosa que *gai* amb g. És un fet tan estrany, que junt amb l’aparició més tardana en el Nord de França, ens porta forçosament a la conclusió seguríssima que en langue d’oïl *gai* és un occitanisme.

Altrament ja ens ho hauria pogut fer sospitar l’estudi merament estilístic i ideològic del mot: són notòries les teories trobadoresques que fan de l’alegria una de les qualitats essencials de l’amor cortès, els llocs comuns entorn de *gaias domnas*, del *gai temps de pascor*, dels *gais auzels*; la primera condició del so o melodia és que sigui *gai* (*Leys d’Amors* I, 340), i el poeta ha d’escriure *gaias razós* i *gaias chansós*, fins al punt que el seu art és la *Gaia Ciensa* o el *Gai Saber*, i el consistori dels Jocs Florals tolosans es titulava a si mateix *La Sobregaia Companhia*. Una paraula, tan enriquida en el seu contingut ideològic, i que té d’estrany que es vagi transmetre als francesos del Nord, les obres medievals dels quals, com el *Roman de la Rose*, estan farcides i cosides d’occitanismes de mots i de significat? I quants termes lírics i amorosos d’aqueixa provenença s’hi troben, com és sabut: *rossignol*, *jaloux*, *amadou*, *ballade*, *pastourelle*, *aubade* i fins el mateix *amour*, es troben en un cas semblant.

Pel que fa a l’etimologia, els romanistes alemanys insistiren, tan pertinaçment com vanament, a cercar-la en germànic. Segurament degué ser perquè pensaven abans que tot en el francès, i veient la inicial *ga-*, que en aquesta llengua, fora dels mots erudits, sol venir de *wa-*, que denuncia un germanisme; però l’oc *jai* ja ens ensenya que no anem per aquest camí: qualsevol que fos la base, havia de començar per *ga-*, i per tant ja a priori hauríem de descartar l’etimologia de Gamillscheg (*EWFS*, s. v.), fràncic *wāhi, fundada en l’a-al. ant. *wāhi* ‘adornat, subtil’, a-al. mj. *wæhe* ‘brillant’, ‘formós’, que de més a més tampoc pot anar pel sentit.

Brüch (en *ZRPb*. LI, 468-71) va provar de defensar un altre ètímon germànic, ja proposat per Muratori i Diez, i obtingué una aprovació un poc vacilant de M-Lübke (*REW*, 9477a) i segons sembla de Wartburg